

Cahit Arf'ın Atatürk Üniversitesi'ndeki (Erzurum) Halk Konferansları

Public Lectures by Cahit Arf at Atatürk University (Erzurum)

Tarık Tuna Gözütok. *Cahit Arf ve Atatürk Üniversitesindeki Halk Konferansları (1958-1960)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2021 (165 sayfa, ISBN 978-625-786-60-8)

Özkan Değer¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, Matematik Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: Ö.D. 0000-0001-8487-4036

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Özkan Değer, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, Matematik Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: ozdeger@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 26.04.2022 • **Kabul/Accepted:** 28.04.2022 • **Online yayın/Published online:** 05.07.2022

Atıf/Citation: Değer, Özkan. "Cahit Arf'ın Atatürk Üniversitesi'ndeki (Erzurum) Halk Konferansları." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 23, 2 (2022): 439-443.
<https://doi.org/10.26650/oba.1109280>

Anahtar Sözcükler: Cahit Arf, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Matematik tarihi, Halk konferansları

Keywords: Cahit Arf, Atatürk University, Erzurum, History of mathematics, Public lectures

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış konuşmasında, ülkemizin merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi'nin kurulacağını ve Van Gölü civarında da bir üniversite kurularak Doğu Anadolu Bölgesinde, ülkenin batısında İstanbul Üniversitesi ile başlayan yükseköğretim

reformunun devam ettirilmesi gerekliliğini dile getirmişti. Ancak II. Dünya Savaşı ve diğer çeşitli nedenlerden dolayı Doğu Anadolu'da kurulması düşünülen bu üniversite birkaç kez girişimde bulunulmasına rağmen bir türlü kurulamadı. Savaş sonrasında “Doğu Üniversitesi Tetkik Komisyonu” adı ile kurulan bir komisyonun 1952 yılında hazırladığı rapor neticesinde, dönemin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak doğuda tek bir ilde üniversite kurmak yerine Van, Elazığ, Diyarbakır ve Erzurum illerine dağıtılmış bir üniversite kurma fikri kabul gördü. Nihayetinde Doğu Anadolu Bölgesinin ilk üniversitesi 7 Haziran 1957 tarihinde Erzurum'da Atatürk Üniversitesi adı ile kuruldu.

1958-1959 öğretim yılından itibaren, her hafta çarşamba günü akşam saatlerinde Atatürk Üniversitesi'nin Halk Eğitim Merkezi Salonu'nda, Erzurum halkının yeni açılan üniversiteye olan ilgisine karşılık verilmesi ve halkın genel kültür seviyesinin artırılması amacıyla Halk Konferansları düzenlemeye başlandı. Bu konferanslara konuşmacı olarak, Ankara ve İstanbul'daki üniversitelerden, aralarında dünyaca ünlü matematikçimiz Ord. Prof. Dr. Cahit Arf'ın da bulunduğu bilim insanları davet edildi. Cahit Arf bu kapsamda 1958 ve 1960 yılları arasında Atatürk Üniversitesinde “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, “Matematik Tedrisatında Yeni Temayüller” ve “Öğrenciler İçin Genetikte Bir Seleksiyon Problemi Hakkında” başlıklı üç konferans verdi. Bu konuşmaların metinleri Atatürk Üniversitesi Yayınevi tarafından 1959 ve 1960 yıllarında *Halk Konferansları* başlıklı iki farklı kitapta basıldı.

Dr. Tarık Tuna Gözütok, Cahit Arf'ın bahsedilen konuşmalarının orijinallerine sadık kalarak günümüz imla kurallarına uyacak biçimde alıntılanmış tam metinlerini bu tanıtım yazısına konu olan *Cahit Arf ve Atatürk Üniversitesindeki Halk Konferansları (1958-1960)* adlı kitabında bir araya getirmiştir. Editörlüğünü Prof. Dr. Ali Utku'nun yaptığı kitap, orijinal metinlerin de yayıncısı olan Atatürk Üniversitesi Yayınevi tarafından 2021 yılında basılmıştır.

Cahit Arf'ın kısa hayat hikâyesinin ve bilimsel çalışmalarının listesinin verilmesi ile başlayan kitap üç ana bölümden oluşmaktadır.

“Cahit Arf'ın Gözünden Bilim ve Teknolojiyi Anlamak” başlıklı birinci bölümde, gelecek nesillere rol modeli olabilecek tutum ve davranışların tespit edilebilmesi amacıyla Arf'ın düşünce dünyası ve özellikle de bilime, matematiğe ve teknolojiye dair düşünceleri hakkında tespitler ve çıkarımlar bulunmaktadır. Bu tespitler yapılırken, Cahit Arf'ın gazete yazıları, bilimsel toplantılarda yaptığı konuşmalar, verdiği konferanslar, meslektaşlarının ve yakınlarının ilgili anıları dayanak olarak alınmıştır.

Birinci bölümün beş alt başlığından ilki, Cahit Arf'ın her fırsatta önemle altını çizdiği ve deyim yerindeyse kendisiyle özdeşleşmiş olan “anlamak” kavramına ayrılmıştır. Bu bağlamda önce sözlük anlamı ile birlikte felsefe tarihi boyunca anlamak kavramının nasıl

konu edildiğinden bahsedilmekte ve daha sonra Cahit Arf'ın “anlamak için sabırlı ve kararlı olmak” gerektiğine verdiği önem konuşmalarından alıntılar yapılarak verilmektedir.

“Matematik ve Bilim” isimli ikinci alt başlıkta Cahit Arf'ın gözünden matematiğin doğa bilimlerinin yanı sıra sosyal bilimler ve sanatla olan ilişkisi ele alınmış “Cahit Arf'a göre bilim, doğayı matematiksel modellerle, tutkuyla anlamak/açıklamak uğraşısıdır” çıkarımında bulunulmuştur. Cahit Arf'ın “Bilmemekten ziyade anlamamaktan acı duymalıyız” diyerek bilimsel araştırmalar dışında herhangi bir eğitimde de keşfedilmemiş hazır bilgiyi ezberlenmenin, anlamının önündeki en büyük engel olduğu düşüncesinde olduğu dile getirilmiştir.

Üçüncü alt başlık olan “Bilim ve Matematik Tarihi” isimli alt bölümde Cahit Arf'ın anlamak tutkusunun ardında yatan nedenlere odaklanılmakta ve Cahit Arf'ın bilim tarihi, özellikle de matematik tarihi ile ilgilenmesi sonrasında asıl olanın, doğada karşılaşılan olayları modelleyip anlamak olduğunun farkına vardığı belirtilmektedir.

“Bilim ve Özgürlük” adlı dördüncü alt başlıkta Cahit Arf'ın bilimin gelişmesi ve bilimsel faaliyetlerin sürdürülebilmesi için özgür düşünce ortamının gerekliliği ve önemi ile milli eğitimin temel ilkeleri ve yükseköğretimin temel amacının ne olması gerektiği hakkındaki düşüncelerine yer verilmektedir.

Birinci bölümün beşinci ve son alt başlığında, Cahit Arf'ın “Matematikçi ve Bilim Adamı Üzerine”, “Ortadoğu Üniversitesi'nin Dünü Bugünü ve Yarını”, “Herhangi Bir Kişi Olarak”, “Üniversiteler Yasası Nedir ve Ne Olmalıdır?” başlıklı konuşma ve makaleleri temel alınarak, bilim ve teknolojinin birbirleriyle olan ilişkilerinin yanı sıra bunların toplum ile olan bağlantısına dair bakışı ve düşünceleri aktarılmıştır.

Kitabın ikinci bölümü, Atatürk Üniversitesi'nin kısa bir kuruluş hikâyesi ile başlamaktadır. Ardından 1958 ve 1960 yılları arasında Üniversitede düzenlenen Halk Konferanslarının ne amaçla ve ne zaman başladığına, hangi bilim insanların konferans verdiğine dair bilgi verilmektedir. En sonunda da, Cahit Arf'ın konferanslarının her biri, ayrı ayrı ve ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu konuşmalar bağlamında Cahit Arf'ın bilim ve teknolojiye bakışı, bu alanlardaki gelişmelerin birbirilerine ve topluma etkileri ile ülkemizdeki eğitim sistemi üzerindeki düşünceleri ve “anlamak” kavramına verdiği büyük önemin gerekçeleri irdelenmektedir. Bahsi geçen konuşmaların konularının nasıl belirlenmiş olabileceği, kimler için hangi seviyede hazırlanmış olduğu, hangi kaynaklardan yararlanıldığı ve ne kadar güncel, ne kadar çağın ötesinde olduğuna dair tahliller bu bölümde yer almaktadır. Gözütok'un konuşmalar üzerindeki bu tahlilleri, konuşmaların atmosferine girmeyi ve sonraki bölümde verilen konuşma metinlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Kitabın üçüncü ve son bölümü, Cahit Arf'ın 1958 ve 1960 yılları arasında Atatürk Üniversitesi tarafından düzenlenen Halk Konferanslarında verdiği “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, “Matematik Tedrisatında Yeni Temayüller” ve “Öğrenciler İçin Genetikte Bir Seleksiyon Problemi Hakkında” başlıklı üç konuşmasının orijinallerine sadık kalınarak günümüz imla kurallarına uyacak biçimde alıntılanmış tam metinlerini içermektedir.

Kitabın sonunda, Cahit Arf'ın bahsedilen konferanslarında kullandığı tablo ve grafiklerin orijinallerini içeren bir ekler kısmı ve Cahit Arf'ın yer aldığı fotoğraflardan bir seçki bulunmaktadır.

Bir matematikçinin konuşma metninde doğal olarak çeşitli matematiksel gösterimler vardır ve eğer yazar bilgisayar ortamında denklemleri yazmakta kullanılan eklentileri kullanmaya aşına değil ise, kaleme alınan yazıda zaman zaman çeşitli biçimsel hatalar olabilir. Bu kitapta da tam metinlerin yayınlandığı üçüncü bölümün “Öğrenciler İçin Genetikte Bir Seleksiyon Problemi Hakkında” başlıklı metnindeki matematiksel ifadelerin özellikle de matrislerin yazımlarında bazı biçimsel hatalar ve eksiklikler göze çarpmaktadır. Bu hata ve eksiklikler ile beraber, kaynakçadaki “Münster, F.L. ve Heidelberg, P.R. (2011). ...” referansı “Lorenz, F. ve Roquette, P. (2011). ...” olacak biçimde sonraki baskılarda mutlaka düzeltilmelidir.

Dünya matematik literatürüne Hasse-Arf Teoreminin yanı sıra kendi adı ile anılan ‘Arf Değişmezi’ ve ‘Arf Halkaları’ gibi kavramları kazandırarak önemli katkılar sağlamış

ünlü matematikçimiz Ord. Prof. Dr. Cahit Arf'ın 1958 ve 1960 yılları arasında Atatürk Üniversitesinde verdiği halk konferanslarına dayanan Tarık Tuna Gözütok'un bu çalışması, Arf'ın bilime, teknolojiye, ülkemiz yükseköğretiminde matematiğin önemine dair düşüncelerine ışık tutması bakımından kıymetli olduğu gibi, tüm lise ve bölüm gözetmeksizin üniversite öğrencilerimiz için faydası tartışılmaz bir eserdir.

